

19/V. 1901.

Videl sem jo pred par dnevi prvi-krat in menda tudi zadnjikrat. Mož je moral biti oni, ki jo je spremljal v črni obleki, in mati postarna dama v čipkastih krilih.

Srečam takih ljudij na stotine, in ie slučajno sem pogledal po njih in ostrmel. Samo za hip me je pogledalo z bledega, venečega obraza dvoje očíj; banalen je bil ta pogled, ali skozi je šinil žarek, ki je pretrgal to zaveso in mi pokazal celo življenje, tragiko neznatne duše.

Samo kratek pogled, prvi in tudi zadnji, ali nisem se niti več ozrl za njo. Čemu neki gledati banalno telo, ko sem videl celo dušo. Usrkal sem njeni pogled, njeno visoko pesen ženske tragike.

Banalen in pohoten je bil pogled, ali skozenj je posijal žarek zavesti — propadanja.

Žena in zavest, da se stara, da ji telo propada, tako še koprneče, mogoče nikdar zares zadovoljeno srce, in prve neizbrisljive gubice v obrazu! Narava, kaj nisi malo grozna?

In občutil sem brezkončno usmiljenje s to nesrečno krvjo.

19/V. 1901.

V dolgem polumescu se je krivil korzo. Na jedni strani kaos podbojev od prodajalnic, na drugi strani zavijajoča se perspektiva sivih, plakajočih poslopij, izgublajočih se za podboji. In noč je padala lahno, kot koprena na zastarel obraz.

V prečni ulici je igrala godba. In glasovi so poletavali, se vili in švigali okrog svetilk, med množico, se vzdigovali ob oknih, pogledovali v salone in buduarje in hrepeneče umirali pod nebom.

A po asfaltu so se čuli pridušeni koraki brezbrojnih šetalcev. Temne silhuete možkih postav so se potapljale v temno noč, a svetle toalete dam so se posvetlikavale iz nje, prihajale mimo in izginjale.

Poleg nemškega Grethena se je čula germanska aroganca, poleg ščebetanja krasnih laških ustnic je hodila v frak preoblečena fakinaža.

In mešala se je tu kipeča moč mladosti s tragiko umiranja, ljubezen je dehtela od prs in oblih rok, se objemala z zvoki glazbe in plula v srca tistih, kjer je samo sebe končala, vzbujala tam spomine in nespolnjiva hrepenenja.

Skozi prečne ulice se je posvetlikavalo morje, kot z ironijo napolnjena mizernost človeškega rodu.

In duh mi je zletel za par stotisočletij naprej. Led in led, in gluha tišina bo pravila svojim otrokom zgodbe preteklih dnij, o nekem človeškem rodu, ki je tu dihal, žvel, koprněl, upal in umrl. — —

A med tem so ljudje šetali in šetali. In pršilo je iz njih življenje, strujila gorkota, se ulegala na prsa, kot velika oprostna molitev nesrečnih otrok k Jehovi.

Zrak je bil poltno topel in poln mislij.

Maj je plul po njem. —

A ljudje so hodili in hodili. Iz starega mesta je bilo čuti harmoniko in otožno petje »nižjega« ljudstva. A tu je hodila gospoda in trgovci in sartorelle. A vsi so bili ljudje, vsi polni koprnjenja v svoji tragiki. — —

Izza guvernerjeve palače se je pa pripeljal mesec in pogledaval skozi ciprese na morje.

18/VIII. 1901.

Lepota je potencirana stran telesnosti, dobro je potencirana stran duha.

NEODKRIT OTOK.

SPISAL FRANÇOIS DE NINON, PREVEL ROK DROFENIK. LJUBLJANA.

Faleres je vstopivši v sobo kontre-admirala pozdravil vojaški in stopal proti pisalni mizi, kjer je postal. Preko glave

svojega predstojnika se je skozi široka okna zagledal v pristanišče; je videl mogočne oklopnice, bela, napihnjena jadra ladij, ki so plule po morju, širo no morsk ravan do daljnega horizonta. Njegove sanjave oči zgubljale so se v belkastih skupinah oblakov in srečale v finih potezah risajoče se vrvi ponosnega trojambornika, ki ga je spominjal minolih časov, dolzih, nevarnih in vihnih voženj.

Iz njegove zamišljenosti zdramil ga je glas admirala:

»Dragi mladi prijatelj, dal sem Vas poklicati, da Vam pošteno umijem glavo. Dober prijatelj sem Vašega očeta, Vas poznam že izza Vaše mladosti in se živo zanimam za Vas, kar mi je tembolj povod, da sem strog z Vami. Toda preden nadaljujem, hočem še enkrat premotriti različne pritožbe, ki sem jih slišal proti Vam. Sedite toraj!»

Admiral je položil ost noža za papir na svoje golé ustnice, krepko gledaje mlademu pomorskemu častniku v obraz.

»Da, res je«, pričel je potem poveljnik, »Raymond des Mureaux iz »Iuno«, s katerim ste križali po tihem oceanu, pritožuje se o Vas.

Ne, morda da niste marljiv, dober častnik, ali da ne priznava Vaših izvrstnih fizičnih in moralnih lastnosti. Pritožuje pa se zbog nekaterih posebnosti Vašega značaja, in sicer pred vsem, kar je najhujše, da ste se o neki priliki spozabili tako, da bi mu skoro bili odrekli pokorščino«.

Popolnoma mirno odgovoril mu je Faleres:

»Res je, vem, zakaj se gre. Radi za deve z Markizani se admiral tako razburja.«

»Da; ali meni se zadeva ne zdi tako brezpomembna, kakor Vam. Toda poslušajmo poročilo. Dne 25. septembra so Vas poslali s čolnom in šestimi možmi rekonoscirat malo skupino otokov, ki so last Markizanov, pred katerimi pa se še ni ustavila nobena ladija in kateri toraj tudi

še opisani niso bili. Vi ste Vašo nalogo izvrstno rešili, podali ste izborne topografske narise, napisali ste poročilo, ki je bilo oficijelno objavljeno v žurnalu.... In potem se je od pomorščakov, ki so Vas sprerljali, počasi izvedelo, da ste na tem potovanju odkrili otok, kateri ni na nobeni pomorski mapi. Vaši ljudje pripovedujejo naravnost bajne stvari o bohotnosti tega eldorada, o lepoti in krotkosti domačinov, o izobilju na tem otoku.... Vprašalo se Vas je, a Vi ste se umikali odgovorom. Vaši predstojniki so se bili za stvar vnmali, komisarijat in »Iuno« sta se dogovarjala in končno dogovorila, da je nujno potrebno, da se onemu divjemu ljudstvu omogoči, da bode tudi deležno blagoslova kulture. Vrhutega je baš šlo za to, da se določi kataster naših posestev, in k temu je bilo območje tega otoka nujno potrebno. Seveda so se obrnili do Vas, da natančno označite lego Vašega novoodkritega otoka, a pri tem se je zadelo na popolno neumljiv odpor od Vaše strani: Vi ste trdili, da ne poznate natančno lege dotičnega otoka, izjavili ste, da so vse govorice pomorščakov o bogati deželi in nje domačinih izmišljene. Ukazalo se Vam je, da vodite ekspedicijo, kajti samo Vam so natančno znani toki in ceste v tem labirintu, toda tu ste se izgovarjali z boleznijo in silili, naj Vas pokličejo nazaj na Francosko. Poveljnik Raymond mi je namignil, da smatra za svojo dolžnost, da o tem poroča pomorskemu ministru; pred vsem pa se je obrnil do mene, ker mu je znano, kako se zanimam za Vas; jaz da naj z Vami govorim in naj zahtevam, da se opravičite glede Vašega obnašanja. Tega opravičenja pričakujem od Vas sedaj, Vi veste, da sem Vam sicer lahko naklonjen, da pa bi Vas moral ostro soditi, ako bi me Vaš odgovor ne mogel zadovoljiti«.

Faleres je zrl s svojimi sanjavimi očmi za bežečimi rujavimi oblaki na nebu in

prišel govoriti z zamolklim glasom. kakor da posluša notranji glas:

»Gospod admiral, vse Vam hočem razložiti, da boste slišali popolno resnico, in potem me sodite, kakor Vam drago. 25. septembra sem odplul z ladijco, opremljeno z jadri; vsled protitokov, katerih je mnogo med otoki, nam je bilo le z veslanjem možno priti naprej. Zadeli smo na nekaj otokov, na katerih je evropska kultura že pustila svoje sledove. Divjaki, katere smo tam našli, so strahovito posuroveli, pijančevanje, kvartanje, tatinstvo, kratko: najnižje, najgrje pregrehe vladajo tam. Obžalovanja vredno ljudstvo, katero brzdajo glavarji, ki so oboroženi s starimi evropskimi puškami, ne pozna nikakršne druge bodočnosti od ostudnega alkohola, katerega so tam uvedli angležki trgovci. Ko sem prilično tuintam govoril z domačini, sem si posebno zapomnil ime, katerega so vsakokrat izgovarjali s spoštovanjem in boleznim obžalovanjem, na način, kakor se govori o izgubljeni domovini, o čednosti, katere ni več. Nekateri so mi trudno in žalostno kazali proti zapadu, ponavlja: »Hawaiki, Hawaiki«. V Maori pomeni to toliko, kakor: »Dežela, ki nas preživlja«. Poizvedovanje mi je bilo precej težavno; čimbolj sem vpraševal, tem zmedenejši so bili odgovori; ljudem se je poznalo, da jim beseda ne gre iz ust. Končno sem necega starega glavarja komaj pridobil z nekaterimi litri ruma, da je izpovedal, da leži na zapadu dežela, katero smatrajo za svojo domovino in iz katere izvira njihov rod. Da, necega večera mi je ta glavar pokazal na skrivnem — kajti bil je krščen in kristjan — sveto predgorje, kjer so se nastanili bogovi, ko so z zapadnimi rodovi prišli na ta otok iz blagoslovljene dežele ki preživlja, Hawaiki, Hawaiki.

Sklenil sem, da poiščem ta bajni otok, in ker smo imeli ugoden veter, ki nas je kmalu potisnil na visoko morje, odrinili smo iz pristanišča. Jadrali smo komaj štiri

ure, in že se je iz valov pričela vzdigovati suha zemlja. Ko smo se bližali, pihljale so nam nasproti sveže, nežne vonjave, kakor mehki poljubi; zeleni gozdi širili se se ob obrežju, harmonični zvoki doneli so nam na ušesa. Usidrajočim se došli so nam nasproti ljudje, pojoč in plesajoč šli so nam nasproti.

Osem dni, najboljih, najlepših v mojem življenju, preživel sem na tem otoku. Srečni otok Hawaiki, preživljajoča dežela, ki je Markezanom tako živo ostala v spominu, je raj na zemlji. Sadje in poljski pridelki vspevajo brez obdelovanja; rib je ob morskem obrežju v izobilju; ono malo divjačine, katero pobijejo, zadostuje domačinom popolnoma, da se prežive, ne da bi jim bilo k resničnem delu treba le s prstom ganiti. Deliti jim ni treba ničesar, ker imajo vsega v izobilju, ker je vse lastnina vseh. Toda vzlic temu, da vlada med njimi neomejeni komunizem, ga ni uvedel nikakšen zakon; nikakšni strogi paragrafi ne ovirajo domačinov v njihovi svobodi, ne motijo njihovih čistih pojmov; misel na pravico ali krivico jih ne vznemirja. — Kratko rečeno, gospod admiral, našel sem tam najsrečnejše ljudi.

In tu se je od mene zahtevalo, naj postanem morilec te sreče! Naj podam natančno lego tega otoka, katerega sem našel slučajno. Že jutri bi tja poslali pomorskega pooblaščenca in davkarja in pojutršnjem celo. ... Mesto, da jim je treba le roko stegniti, da si utrgajo sad, ki utolaži žejo in glad, pokopali bi jih v zemeljske globine, da bi pridobivali zlata — kajti v gorah se nahaja zlato, dejali so mi stari možje. Mesto, da bi živeli v brezdelju, nevednosti in skupnosti jimetka, morali bi pričeti spoznavati delo, muke in ostudne pojme o lastnini. Jaz bil bi demon, ki je uničil ta raj; jaz bi obnovil sveto-pisemski prvi greh! Ne, gospod admiral, in če bi bila od tega odvisna moja bodočnost, vsa moja karijera — tega otoka ne izdam nikoli!«

Admiral je zmignil z ramami.

»Vi sanjarite, ubogi mladi prijatelj! Toda obračam se sedaj do verskih čustev, v katerih ste vendar bili vzgojeni: ti nesrečneži vender žive v temni neveri in so gotovo udani najsurovejšemu malikovanju. Vi pa hočete zemski blagor teh ljudi varovati pred različnimi domišljenimi nevarnostmi in pri tem pripustiti, da se njihove duše večno pogubijo.«

Faleres je govoril rahlo, kakor sam za-se:

»Oni obožujejo kamnit kip, ki je bolj širok kakor visok, v podnožju je okrašen s skrivnostnimi, čudnimi slikami. Drugi altar stoji visoko v gorah, na tem darujejo cvetlice. Njihova vera je ganljivo preprosta: solnce in luna — nebeška soproga, njih postelja morje; njih otroci zvezde! Smrt je spanje, je konec življenja, kakor je noč konec dneva. Če je po smrti kakšno prebujenje in vstajenje? Nekateri verujejo, nekateri se ne brigajo za to.«

»Poročnik Faleres, Vaše otročarije poslušal sem že s preveliko prizanesljivostjo. Odgovorite sedaj: Da ali ne, hočete se pokoriti Vašim predstojnikom in podati natančno lego otoka?«

»Gospod admiral, čast imam položiti v Vaše roke mojo prošnjo za odpust!«

POSVETA.

Velemodri naš boter Pavliha!

Z rdečoj mareloj pod pazduhoj,
s turbanom peštrim na glavi obriti
prikobacali na teme ste Kleka,
ali — pardon, o Pavliha — Parnasa...

Diví se vam — literarni cigan.

ČRTICE IZ ŽIVLJENJA. ADELA.

I.

Vršila se je velika dobrodelna veselica z bazarom. Pri razprodaji so pomagale tudi pevke sodelujočega pevskega društva. Dvorana je bila natlačeno polna in zabava v najboljšem tiru.

Blizu neke gospe sta se ustavila dva gospoda. Bila sta v živem pogovoru; očitno sta imela v mislih pevke, ki so razprodajale v bazaru. Bila sta obrnjena tje. In gospa je nehote čula od njunega pogovora sledeče:

A.: Ampak tista-le v beli bluzi mi res ugaja. Tako fin obrazek ima in tako pošteno izgleda. Pa, glej, kako se elegantno in energično kreče! Zares fina punica. V to bi se človek takoj zaljubil.

B. (namrgodi obraz): Hm.

A.: Čuj, predstavi me, ti jo gotovo poznaš.

B.: Ktero? —

A.: No, ono-le v beli bluzi.

B. (z lascivnim nasmehom): Aha! Poznam, poznam. A predstaviti te ne morem.

A.: Zakaj ne?

B.: Eh, zato ne, ker je bila moja ljubica, pa me je varala, a jaz sem jo zato oklofotal. Sedaj je jezna name. Sicer pa ti je to čisto fina stvarica... No, o priliki se itak sam lahko prepričaš — ne stane mnogo...

A. (razočaran): Bah, takih sem sit do grla. —

Dotična gospa je gospoda B. poznala; poznala je tudi pevko v beli bluzi. Prvi je bil znan don Juan, a dotično dekle so imeli vsi za pošteno, in marsikak moški se je moral od nje osramočen umakniti. Dama je bila energična ženska, pa je takoj šla in poklicala tisto pevko k sebi ter ji povedala, kar je slišala, češ: Pokličite A-a na odgovor in zahtevajte zadoščenja!

Dekle pa je pričelo jokati in dami so že vstajale neprijetne sumnje. Če bi bilo res! —

Na njeno prigovarjanje pa je dekle povedalo to-le:

— A. je ničvrednejš. Zadnjič, ko sem šla zvečer od pevske vaje domov, usilil se mi je za spremljevalca ter me potem na ostuden način razžalil. Komaj sem se mu iztrgala iz rok. Plunila sem mu v obraz.